C. Ouwehand

De Gemohin, een maatschap op Adonara

In: Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde 107 (1951), no: 4, Leiden, 379-391

This PDF-file was downloaded from <http://www.kitlv-journals.nl>

volle glorie pronken in een eregestoelte, binnen de nog bestaande grote galerij. Hij zou er de Academie, zijn troetelkind, ten doop houden met het houden ener deftige aanspraak. En waarover zou die rede gehandeld hebben? Waarover anders dan over de opheffing en veredeling van de schippersstand! Hij wilde echte „capitains” aankweken, die een pruik zouden dragen en een menuet konden dansen. Er zouden dus „fatsoenlijke” en „brave” mensen van gemaakt moeten worden.

Gelijk bekend is van Imhoff's schone poging deerlijk mislukt. En wie heeft zijn Marine-Academie, dit al te ranke scheepje, onbarmhartig in de grond geboord? Wie hield vol, dat de *zeevaart* het best op *zee* geleerd werd? Wie anders, dan een dier lieden, welke, zoals Van Imhoff het zelve had uitgedrukt, „uijt den stoff groot gemaakt zijnde, ook altijd in den stoff blijven wurmen”, n.l. de oud-matroos, Gouverneur-Generaal Jacob Mossel!

dr. H. J. DE GRAAF.

DE GEMOHIN, EEN MAATSCHAP OP ADONARA

I.

Onder de naam *gemohin* wordt op N.O. Adonara (Solor-archipel) een samenwerkingsvorm aangetroffen, die in zijn ontwikkeling, interne organisatie en in zijn optreden naar buiten toe een merkwaardige en treffende overeenkomst vertoont met het minahassische *mapalus*-instituut. Wel kennen het eiland Lomblem en naar het schijnt eveneens Tandjung Bunga (de z.g. vogelkop van Flores) gelijksoortige vormen van inter-individuele samenwerking, maar hier draagt deze samenwerking nog geheel en al het karakter van wederkerig hulpbetoon en blijft als zodanig besloten binnen de overkappende genealogische en territoriale verbanden. In N.O. Adonara daarentegen is de gemohin een geheel eigen karakter gaan vertonen en bekleedt deze als zelfstandige groepering een uiterst belangrijke plaats in het maatschappelijke leven. Met name is dit het geval in de grote, dichtbevolkte, dorpen, die dicht bij elkaar in de vruchtbare vlakte van dit gedeelte van het eiland zijn gelegen en waarvan de voornaamste resp. Hinga, Lambunga en Witihama heten. Witihama, het grootste dorp, telt ongeveer een duizendtal zielen. De gegevens zijn uit deze dorpen en uit het zuidelijker gelegen Kiwañona afkomstig.

Wanneer we in het hiernavolgende de gemohin als maatschap willen karakteriseren, dan gebruiken we de term maatschap in de zin die Prof. R. van Dijk daaraan in zijn *Samenleving en adatrechtsvorming*¹⁾ heeft gegeven, welke term hij met een beschrijving van het mapalus-instituut illustreerde. Wil men een definitie, dan zou de gemohin als maatschap misschien het beste kunnen worden gekenschetst als: een aantal van in het zelfde dorp woonachtige mannen, die zich vrijwillig tot een meer of minder duurzaam groepsverband hebben aaneengesloten met het doel om onder leiding van zelfverkozen voormannen gezamenlijk bepaalde arbeid, volgens bepaalde voor het onderhavige type van gemohin geldende regelen, te verrichten met volledige aanvaarding van

¹⁾ R. van Dijk, *Samenleving en adatrechtsvorming*, diss. Leiden 1948, pag. 50 e.v.

de voor die gemohin vigerende interne organisatie en de daaruit voortvloeiende reglementering.

Litteratuur betreffende de gemohin schijnt niet aanwezig; ook het vrij recente werk van Pater P. Arndt²⁾ bevat geen gegevens. Een tweetal bestuursmemories in het onderafdelingsarchief te Larantuka vermelden de gemohin als vorm van samenwerking zonder evenwel nadere bijzonderheden te geven. Tijdens mijn ambtsperiode werd eenmaal het bestuur van een gemohin in een civiele procedure betrokken. In deze procedure werd de gemohin als zodanig gedagvaard en door zijn bestuur in rechte vertegenwoordigd.

II.

Willen we nu de gemohin nader beschrijven, dan mag de gemohin die op landbouwgebied werkzaam is als prototype gelden. Dit type is het meest oorspronkelijke en komt ook nu nog het meest voor. Bovendien is niet alleen de ontwikkelingsgang ook in de landbouwgemohin duidelijk aanwijsbaar en treden verschillende ontwikkelingsstadia naast elkaar op, maar evenzeer zien we hoe deze gemohin kan overschakelen naar andere werkzaamheden, niet op het terrein van de landbouw gelegen.

Het woord gemohin is te herleiden tot het grondwoord *pohé*, dat helpen betekent. *Pohé gemohé*, elkaar wederkerig helpen. De gemohin is dan het lichaam dat aan een dergelijk wederkerig hulpbetoon een doelmatige vorm poogt te geven. In Kiwaiona heet het: *gemohin ni taän mupun hiñ taän maän*, d.w.z. de bedoeling van de gemohin (op landbouwgebied) is het bij elkaar komen (*mupun*) om (gezamenlijk) de gronden tot *maän*³⁾ te maken. Het betreft hier dus een speciale vorm van het overal in de Solor-archipel bekende *mupu*, het bij elkaar komen om iets te doen, hetgeen ook kan zijn een bijeenkomen om te eten of feest te vieren.

Men kan de gemohin indelen naar verschillende criteria. Allereerst naar het aantal deelnemers. Men onderscheidt dan:

A De kleine gemohin (*gemohin berure ata di esi*, hetgeen letterlijk vertaald wil zeggen: gemohin klein, mensen weinig).

Het aantal deelnemers is beperkt en bedraagt van tien tot maximaal vijftig. Het staat een ieder vrij de gemohin te verlaten zodra hij aan

²⁾ P. Arndt S.V.D., Soziale Verhältnisse auf O. Flores, Adonare und Solor, Anthroposonderheft IV, Münster 1940.

³⁾ Vide voor het begrip *maän* (= *men, man*) mijn „Aantekeningen over volksordening en grondenrecht op O.-Flores” in *Indonesië*, 4de jaarg. I, pag. 59.

zijn plichten als lid heeft voldaan. Die plichten bestaan hierin dat men tenminste evenveel dagen werkt op de gronden van ieder der medeleden als nodig zijn voor het afwerken van de taak op zijn eigen grond. Het gaat dan ook voornamelijk om het bewerken (kappen, branden en omwerken) van de droge ladang-gronden. Het planten en afoogsten geschiedt meestal niet in gemohin-verband. Intussen dient dit bewerken (het tot *maän* maken van de gronden) twee keer per jaar te geschieden, omdat dit gedeelte van Adonara een dubbel landbouwseizoen kent, n.l. de *kerona* (natte tijd) waarin de ladang-rijst en maïs worden aangeplant en de *leran* (warme tijd) waarin voornamelijk katjang idjo en de z.g. djagung panas verbouwd worden. Heeft een gemohin van 10 leden bijv. 2 dagen nodig voor het bewerken van de grond van lid A, dan is dit lid tenminste verplicht 10 keer 2 of 20 dagen aan de arbeid van de gemohin deel te nemen. Men werkt dus bij toerbeurt gezamenlijk de gronden van ieder der leden af. Na het landbouwseizoen plegen de meeste kleine gemohins onthonden te worden. Het arbeidsregiem bij de kleine gemohins is niet bijzonder streng. Men begint niet te vroeg en i.e.g. ná afloop van het tappen van de tuak (palmwijn), ná zonsopgang. Het werken geschiedt met onderbrekingen. Men eet gezamenlijk of gaat voor het eten naar huis, indien de gronden tenminste niet te ver van het dorp zijn gelegen. Heeft men dorst dan drinkt men gezamenlijk en men neemt tijd voor een sirihpruim. Des avonds vóórdát de tuak opnieuw getapt wordt, d.w.z. vóór zonsondergang, houdt het werk op.

Drie soorten van kleine gemohins laten zich onderscheiden:

1. *Gemohin berure leron tou* of *gemohin rabauke*; bestaat uit ongeveer 10 deelnemers (meest oudere mannen). Men werkt per dag (*leron*) op zijn gemak één *umen* (*umen tou*) af. *Umen* is een in gemohin-verband gebruikelijke, technische term, die letterlijk deel, aandeel, betekent en een standaard vormt voor de te verrichten prestaties. Ieder stuk grond wordt zodoende getaxeerd op één of meer *umen*.

2. *Gemohin berure leron tukan* of *gemohin berei*; bestaat uit ongeveer 20 man die 's ochtends één *umen* afwerken, daarna pauzeren voor het eten en in de namiddag nog een *umen* afdoen. *Tukan* betekent: halverwege, op de helft en slaat op het onderbreken van de dag.

3. *Gemohin berure leron telo* of *gemohin baätane*; bestaat uit 30 of meer jongemannen die per dag kans zien 3 (*telo*) *umen* te bewerken. Zij beginnen daartoe heel vroeg, direct na het tuaktappen. Het per dag afwerken van 3 *umen* schijnt voor de kleine gemohin wel een maximum te zijn.

B De grote gemohin (*gemohin bélén ata di adja*, d.i. gemohin groot, mensen vele). Het aantal deelnemers bedraagt variërend van vijftig tot honderd. Dit soort van gemohin draagt over het algemeen een permanent karakter en kan zodoende jaren achtereen blijven bestaan. Het arbeidsregiem is veel strenger dan bij de kleine gemohin en aan veel meer regels gebonden, móet dit ook zijn, daar de doeleinden, behalve van sociale toch voornamelijk van economische aard zijn. Men werkt zonder onderbreken, d.w.z. zonder dat het werk in de steek wordt gelaten gedurende kortere of langere tijd door de gehele gemohin gezamenlijk. Eten en drinken worden verzorgd en rondgediend door de *maàn alant*, de bezitter van het in bewerking zijnde veld. Het werk begint bij zonsopgang om niet voor zonsondergang te eindigen. Het tuaktappen wordt dan aan anderen overgelaten. Het is deze grote gemohin waarin de moderne tendenzen zich het verst en het best hebben ontwikkeld. Dit moge uit het hiernavolgende blijken.

Een ander onderscheidingscriterium wordt gevormd door de wijze waarop het eten wordt verzorgd. Zo kent men de *gemohin keniki* (*keniki* = *behal*, proviand). De leden brengen ieder hun eigen proviand voor de gehele dag mee; het eten is dan al gekookt of anders wordt het bij toerbeurt door één der leden voor allen tegelijk op het veld gekookt en klaargemaakt. Dit geval komt bij de kleine gemohin als regel voor (indien het werk niet dicht bij het dorp wordt verricht), bij de grote gemohin is het uitzondering.

Deze is veel eerder *gemohin waha* (*waha* = rijst). De rijstgemohin, euphemistisch zo genoemd omdat men gaarne veronderstelt dat de *maàn alant* rijst zal laten opdien. In de practijk is dit evenwel lang niet altijd het geval! De leden zorgen dus niet zelf voor eten, drinken en sirih pinang, maar laten dit over aan den grondbezitter, die het zich tot een plicht rekent dit zo goed mogelijk te doen. Zijn vrouw, kinderen en, zo nodig, verdere familieleden koken het voedsel en dienen het rond. Dit is dus het systeem dat voornamelijk voor de grote gemohin wordt toegepast en zeer zeker wanneer deze wordt afgehuurd.

Een belangrijk onderscheidingscriterium is ook gelegen in het al of niet houden van een kas. De kas heet *belaja puken*, hetgeen simpelweg vertaald „grondslag voor de uitgaven, aankopen (belandja)” betekent. Men gebruikt ook wel het moderne „*pokok*”. De kas wordt gevormd door de contributies en andere bijdragen van de leden, boeten (indien deze in geld worden voldaan) en huurpenningen. Aanvankelijk was het houden van een kas niet gebruikelijk, doch naarmate de economische doeleinden meer op de voorgrond kwamen en de gemohin een perma-

nent karakter ging vertonen, zich ook op een ander dan alleen landbouwterrein ging bewegen, kwam het kashouden meer en meer in zwang. Na het voorgaande zal het duidelijk zijn dat vooral de grote gemohins er een kas op na plegen te houden. Bij de kleine gemohin is het bestaan van een kas echter geen uitzondering. Na ontbinding wordt deze kas dan telkens onder de leden opgedeeld.

De onderscheiding in *gemohin noloñ* (oude gemohin) en *gemohin murin* (moderne gemohin) valt hoofdzakelijk samen met die naar het aantal deelnemers (kleine en grote gemohin) en het al dan niet houden van een kas. M.a.w. die vorm van gemohin waar de economische doeleinden welhaast hoofdzaak zijn geworden wordt door de bevolking als „modern”, *murin*, bestempeld zonder dat dit echter een depreciatie inhoudt; integendeel, de gemohin *murin* is volkomen aanvaard en neemt een belangrijke plaats in het volksleven in.

Tenslotte moge nog worden vermeld dat men ter nadere onderscheiding nog onderkent de *gemohin leron puna*, de gemohin voor hele dagen, in tegenstelling tot de *gemohin leron papa*, de gemohin die halve dagen werkt. De kleine gemohin werkt bijna steeds hele dagen, de grote ook wel, maar toch, in meerdere mate dan de kleine, voornamelijk voor halve dagen. Vooral is dit het geval wanneer zij in haar geheel afgehuurd wordt, wanneer het landbouwseizoen is afgesloten en zij tot andere werkzaamheden overgaat.

Geschreven gemohin-reglementen bestaan, voor zover mij bekend, niet. Dit doet overigens niet af aan de geldigheid en de nakoming van de bestaande of nieuw gevormde regelen. Bestaande regelen worden door de traditie overgeleverd en telkens opnieuw in de praktijk van het dagelijks maatschapsleven op hun bruikbaarheid getoetst.

Nieuwvorming geschiedt veelal in onderling overleg, en zo vaak de praktijk dit vereist, door de kern van vaste leden, waaronder tevens het bestuur wordt gerekend en waaruit dit bestuur wordt gekozen.

Bij de kleine gemohin die, zoals we zagen, een minder permanent karakter vertoont dan de grote en waarbij jaarlijkse ontbinding en wederoprichting min of meer regel is, vormt dit niet zozeer een probleem, daar het juist deze vorm is die veelal voldoende heeft aan een beperkt aantal overgeleverde regelen. Wijziging en nieuwvorming van reglementen zijn hier minder urgent.

Bij alle bestaande diversiteit al naar gelang van soort van gemohin, doel en plaats van herkomst, kunnen toch wel enige algemene regelen worden weergegeven.

Nadat bij het begin van het seizoen in gemeenschappelijk overleg,

elun, de werkwijze en de volgorde waarin de gronden zullen worden afgewerkt zijn vastgesteld, klinken in de dorpen 's morgens vroeg de gemohin-signalen op de gongs, de triton-schelpen en sinds kort ook op de hoorns die door de Missie werden aangekocht. Ieder kent de verzamelplaats van zijn gemohin en men trekt gezamenlijk naar het werk. De werktijden liggen vast voor ieder soort van werk en voor iedere gemohin. De feest- en hoogtijdagen van het dorp en van de leden zijn ook die van de gemohin. Men werkt dan niet. Christelijke gemohins kennen hun zondagsrust. In Kiwañona rouwt de gehele gemohin gedurende vier dagen bij overlijden van een lid of diens naaste bloedverwanten. Het werkt blijft dan eveneens rusten. Van groot belang zijn uiteraard die regelen die de discipline binnen de gemohin beogen te handhaven, vooral ook wanneer deze regelen uitlopen op een boetstelsel ⁴⁾. De boeten (*neda* of *goka* heet de boete van de enkeling, alle boeten tezamen noemt men *kenokal*) worden bij de gemohin met een kas in geld voldaan, anders ook wel in natura. Zo betaalt de laatkomer in Kiwañona één, twee of meer (tot tien) cent in de gemohin-kas, al naar gelang de tijd die verzuimd werd. Verschijnt een lid de gehele dag niet zonder geldige reden dan betaalt hij 25 cent aan de *maññ alant* en nog eens 25 cent aan de gemohin. Hij mag aan de gemohin ook een kip betalen. Wie zich niet aan het reglement houdt betaalt eveneens boete, die, al naar gelang de zwaarte van het vergrijp, wel tot een gulden kan oplopen (Witihama). De sanctie bij wanbetaling bestaat uit schorsing met verlies van rechten. Wie ruzie maakt betaalt in Kiwañona een kip, varken, schaap of geit. Wie steelt betaalt voor elke gestolen klapper vijf cent, voor een gestolen kip betaalt hij aan de gemohin eveneens een kip terug enz. De boetegelden worden niet verdeeld onder de leden maar men koopt er lekkernijen, palmwijn of kippen en andere dieren voor, die dan gezamenlijk worden verorberd. Ook wel, en dit steeds frequenter, worden gereedschappen ten behoeve van de gemohin aangeschaft. Bij de grote moderne gemohin vormt de *kenokal* een niet onbelangrijk kasbestanddeel. Ook de andere geldelijke verplichtingen van de gemohin-leden (*gemohin né onen*) vormen een belangrijk onderwerp van regeling bij de moderne gemohin. Speciaal in Witihama kent men een goed uitgewerkt contributiestelsel. Deze contributie (*doi puken*) bedroeg op het tijdstip dat de gegevens verzameld werden een gulden per persoon. Wie deze *doi puken* niet vooraf betaalt, kan niet aan de gemohin deel-

⁴⁾ Vgl. Adatrechtbundel XXV, pag. 267 e.v., waar over boetstelsel, tuchtrecht en reglementering van de mapalus wordt gesproken.

nemen. Daarnaast bestaat echter een progressief stelsel van betalings-aandelen. Een ieder op zijn beurt, betaalt n.l. een bedrag dat men *keténgen* noemt en waarvan de grootte afhangt van het stuk land dat bewerkt moet worden. We zagen reeds hoe in een normaal geval drie *umen* per dag kunnen worden afgewerkt door een kleine gemohin. Een grote gemohin kan dit opvoeren tot vier of vijf *umen* per dag. Komt dit overeen met het helpen van vier of vijf leden, dan betalen deze ieder een bedrag van vijftig cent aan de gemohin. Heeft iemand meerdere *umen* aan land en verzoekt hij om b.v. een halve dag gemohin-arbeid, dan betaalt hij f 1.50 aan de kas. Zoiets kan slechts twee keer per dag, zodat de kas dan drie gulden ontvangt, d.w.z. méér dan in het normale geval. Werk voor een hele dag kost naar verhouding méér, n.l. vijf gulden.

Men ziet, een progressief systeem, samenhangend met de grotere draagkracht van de sociaal hoger aangeslagene, want meer grond bezittende. Het bovengenoemde bedrag van vijftig cent moet ieder op zijn beurt bijdragen. Werk voor een halve of hele dag mag men zich permitteren, maar toch ieder lid niet meer dan één keer. Werd het meer keren toegestaan, dan zou de gemohin het gevaar lopen dat het werk voor de andere leden in het gedrang zou komen. Een zo billijk mogelijke verdeling van de beschikbare tijd voor het werk ten behoeve van álle leden wordt dus nagestreefd. Dat dit van groot belang kan zijn, b.v. in verband met doorkomende regens, behoeft weinig betoog.

Wie ná opening van het seizoen tot de gemohin toetreedt betaalt nog een extra contributie, naar gelang van de al verzette hoeveelheid arbeid.

Het bestuur van de gemohin (*kabélén gemohin*) bestond oudtijds, en bij de kleine gemohin ook nu nog wel, uit enkele kopstukken uit het dorp die met elkaar de stoot gaven tot de oprichting (*gemohin dei*) ervan. Ook bij jaarlijkse ontbinding en wederoprichting volgden de leden steeds weer bepaalde *kabélén*, waarvan het beleid vrijwel zonder critiek aanvaard werd. Sociaal aanzien vormde hierbij een voorname factor. Van een bestuursverkiezing was en is in dit geval geen sprake. Bij de moderne, grote gemohin gaat dit thans anders toe. Hier is wel degelijk sprake van een verkiezing na onderling overleg, al blijft sociaal aanzien een belangrijke rol spelen.

Het bestuur bestaat dan normaliter uit de *péhén* (of *méhén*), de chef, met zijn twee helpers, de *mandurs*, de *kenaha* ⁵⁾. Men spreekt van

⁵⁾ *Gaha* betekent werk regelen, orde stellen op het werk.

dit drietal ook wel als van de *méhén tukan* (*tukan* = midden) en zijn *méhén lau* (*lau* = zeezijde) en *méhén rai* (*rai* = landzijde), waarmede hun plaatsen bij de landarbeid worden aangeduid. Zij vormen als het ware de voorhoede, ook en vooral bij het werk, die de spits afbijt en het tempo aangeeft. Deze formatie kennen vrijwel alle gemohins. De grote gemohins met een kas en bijbehorende administratie hebben dan nog de *tau belaja* (penningmeester) en de *péhén surat* (secretaris). De moderne benamingen spreken voor zichzelf! Het bestuur leidt de gemohin in alle opzichten en geniet in de meeste gevallen een onbeperkt vertrouwen. Kritiek van de leden is niet gebruikelijk. Kleinere meningsverschillen tussen bestuur en leden worden op traditionele wijze in onderling overleg, *elun*, uit de weg geruimd. Is geen oplossing te vinden, dan nog zal het bestuur niet aftreden om plaats te maken voor een nieuw; liever zal de gemohin uit elkaar gaan (*gemohin laga*). Een dergelijke verhouding tussen bestuur en leden is ook mogelijk omdat iedereen gelijke rechten geniet; de maatschapsplichten daarentegen worden veelal nog afgemeten naar de sociale positie die de leden innemen (een goede maatstaf hiervoor vindt men in de grootte der beesten die bij feestelijkheden worden geslacht en gegeten). Viel oudtijds het lidmaatschap van een gemohin samen met het behoren tot een bepaald clandeel (*suku*) binnen het dorp, tegenwoordig kan in principe ieder dorper als lid toetreden. De genealogische ordening speelt hierbij geen rol meer. Uit andere dorpen worden echter geen leden toegelaten. Van groot belang is, dat het dorpsbestuur qualitate qua op generlei wijze bemoeiing heeft met de gemohin. In de eigen maatschapsfeer duldt de gemohin geen inmenging van derden. Binnen die sfeer is zij autonoom en wordt als zodanig gerespecteerd.

Thans over het huren van de gemohin, *gemohin hopé*. Hiermede komen we tot de bespreking van een belangrijk aspect van het maatschapsleven, een aspect, dat, naar het mij voorkomt, de oorspronkelijk sociale functie van de gemohin doet uitgroeien tot een zakelijk economische. De gemohin namelijk, die de arbeid van haar leden tegen betaling, d.w.z. tegen geldelijke vergoeding, ook ter beschikking gaat stellen van derden-niet-leden, treedt daarmede buiten de grenzen van de oorspronkelijke doelstelling. Het is „nieuwlichterij”, het is *murin*, modern op en top, maar dan toch een nieuwlichterij, die door de behoeften van het huidige maatschappelijke leven werd ingegeven. Dat het genoemde aspect alleen voorkomt bij de grote gemohin, daartoe door meerdere doelmatigheid en groter bruikbaarheid van haar organisatievormen (permanent karakter, groter ledental, door het bezit van

een kas reeds economisch geavanceerd, doelmatiger arbeidsverdeling) in staat gesteld, laat zich zeer wel denken.

We bespraken reeds hoe bepaalde grondbezitters behoefte hadden aan een halve of zelfs hele dag gemohin-arbeid achtereen voor de bewerking van hun gronden en hoe hiervoor een progressief systeem van betaling in het leven werd geroepen. We merkten daarbij tevens op hoe een ieder niet meer dan één keer per seizoen op deze wijze van de gemohin gebruik kan maken. Het betreft hier een noodzakelijke en door iedereen begrepen beperking. Wie hierdoor bij de bewerking van zijn grond in verlegenheid of tijdnood komt (b.v. in verband met doorkomende regens), of zelf niet voldoende arbeidskrachten kan requireren, wendt zich nu tot een grote gemohin en verzoekt deze het werk af te maken tegen betaling, past het *gemohin hopé* toe⁶⁾ en betaalt volgens een vaststaand tarief een bepaalde prijs, de *wélin*⁷⁾. Daarnaast is hij dan tevens verplicht voor eten te zorgen en zal meestal enige dieren (geiten of varkens) moeten slachten. Alles bij elkaar een vrij kostbare aangelegenheid! Daarom wordt, althans bij landarbeid, heel dikwijls een ander systeem toegepast, n.l. het huren „*ata tou umen gemohin*”.

Een en ander verwerkelijk zich als volgt: een lid van een kleine gemohin heeft aan zijn verplichtingen t.o.v. zijn medegenoten voldaan en omgekeerd kreeg hij van hen zijn „rechten”, n.l. hulp bij de bewerking van zijn eigen grond. B.v., voor het gereedmaken van zijn grond voor de plant waren twee dagen in totaal nodig, omgekeerd werkte hij zelf eveneens in totaal twee dagen op de gronden van ieder der medegenoten. Nu kan het gebeuren dat er genoten zijn met uitgestrekter gronden dan die van het bedoelde lid; deze zullen in de meeste gevallen nog niet geheel bewerkt zijn. Treedt nu genoemd lid uit de gemohin (en wellicht zijn er meerdere die tot uittreden gerechtigd zijn!), dan is het gevolg dat het werk van de gemohin vertraagd wordt. Om dit te voorkomen en het werk te bespoedigen wordt nu door degene die daarbij belang heeft aan de uittredende een bepaald bedrag betaald; hierdoor wordt bereikt dat deze door blijft werken of weer opnieuw in de gemohin treedt. Hij ontvangt dan voor zijn diensten geen tegen-

⁶⁾ *Hopé* wordt zowel door „huren” als door „kopen” vertaald. In feite is het een contante handeling waarbij een bepaalde prestatie tegen een zekere tegenwaarde wordt afgewogen.

⁷⁾ Het gebruik van het woord *wélin* is in zoverre merkwaardig, dat het eveneens voor de voornaamste van de huwelijksbetalingen in zwang is en in dit verband de *wélin* als „tegenwaarde”, als betaling voor de losmaking van de bruid uit haar verwantengroep moet dienen. In de uitdrukking *barané wélin* bij koop en verkoop staat *wélin* eveneens voor tegenwaarde van een (bepaald) goed.

prestatie in arbeid, maar een in geld, welk geld in dit geval dus niet de gehele gemohin ten goede komt. Het komt voor dat zodoende de „mankracht voor een gemohin-aandeel” wordt aangetrokken, wordt gehuurd⁸⁾, uit een andere gemohin dan de eigene, wanneer die andere gemohin haar cyclus heeft beëindigd.

Omgekeerd kan één en dezelfde persoon lid zijn van meerdere gemohins, b.v. van een kleine die halve dagen werkt (hetgeen overigens uitzondering is!) of die haar cyclus voltooide en voorlopig op „reces” ging én van een grote gemohin die bepaalde karweitjes opknapt. Op de hierboven geschetste wijze een beroep doen op een gehele gemohin dan wel op enkele mankracht mag nimmer worden afgewezen.

In vrijwel alle, in de aanvang genoemde, grote dorpen en vooral in Witihamia heeft het aanvankelijk als extra hulp op landbouwgebied bedoelde *gemohin hopé*-systeem zich ontwikkeld tot een, wat we wellicht het beste kunnen noemen, aannemersapparaat. Vele grote gemohins ontstonden met het vooropgezette doel de arbeid der leden op de omschreven wijze productief te maken. Eerst alleen ten behoeve van de eigen dorpelingen, nu ook voor buitenstaanders, die deze hulp echter duurder moeten betalen. De hulp blijft niet meer beperkt tot landbouwgebied; huizen- en kerkbouw, wegeaanleg, werden belangrijke objecten. De Missie is hierbij stimulerend opgetreden. In de jongste tijd (Januari-Maart 1950) werden gemohins uit Adonara tot in Kupang (Timor) en Waingapu (Sumba) aangetroffen, waar zij in borongan-werk behulpzaam waren bij de opbouw van deze plaatsen. Hun organisatie bleek zeer hecht te zijn en vrijwel overeen te komen met de hier beschrevene.

III.

Aan het slot van ons opstel mogen we ons nog bezig houden met de vraag naar oorsprong, ontstaan en ontwikkeling van de gemohin op Adonara. Vraagt men de bevolking zelf naar oorsprong en ontstaan van de gemohin, dan krijgt men vrijwel steeds ten antwoord dat bescherming van het veebezit in de frequente dorpsoorlogen noopte tot aaneensluiting van de jonge mannen, die dan met elkaar dit vee bewaakten, terwijl de dorpen op deze wijze steeds beschikten over georganiseerde „troepen” in de onderlinge strijd. Hoewel dit antwoord bepaalde mérites heeft, die nog nader zullen blijken, ben ik toch van

⁸⁾ Wanneer in *Adatrechtbundel* III, pag. 53, de Majoor van Tonsea spreekt over „*mapalus atau séwa orang*” welke uitspraak in een aantekening als een misvatting wordt beschouwd, is het zeer wel mogelijk dat hier van een soortgelijk „huur”systeem als bij de gemohin sprake is geweest.

mening dat de gemohin zijn oorsprong heeft gevonden in bepaalde vormen van wederkerig hulpbetoon binnen de genealogische verwantengroepen die de dorpen bewoonden. In grote gedeelten van O. Flores, op het eiland Solor en in Zuid Lomblem komen deze vormen, die op landbouwgebied resulteren in het *etang*-systeem⁹⁾, nog voor. Het kan ook niet toevallig zijn dat de methode die de gemohin toepast bij de bewerking van de gronden in feite dezelfde is als die van het *etang*-systeem¹⁰⁾.

Vragen we ons dan af hoe het komt dat juist in het betreffende kleine spreidingsgebied op het eiland Adonara, maar dan ook daar alleen, de gemohins ontstonden en zich ontwikkelden tot wat ze heden ten dage zijn, dan kunnen verschillende factoren in het geding gebracht worden.

1. Daar is in de eerste plaats de sterke territorialisering van de gemeenschap die juist in het besproken gebied het aanzien gaf aan grote, dichtbevolkte, dorpen, zoals men ze vrijwel nergens in O. Flores of de Solor-archipel aantreft. De genealogische verwantengroepen die deze dorpen bewonen zijn op het tweede plan geraakt, hier en daar zelfs geheel op de achtergrond gedrongen en geven niet meer de traditionele bindingen die het individu elders, in O. Flores en op Solor, als alles beheersend ervaart en waaraan het zich niet zonder meer kan onttrekken. Doorbreking van het suku-verband ten gunste van een dorpelingschap geeft aan interindividuele samenwerkingsvormen meerdere en grotere mogelijkheden, een wijdere vlucht. Het gaf de gemohin de gelegenheid het wederkerig hulpbetoon binnen de eigen suku uit te doen groeien tot een maatschap zoals die hierboven werd beschreven, derhalve een vorm van samenwerking die het wederkerig hulpbetoon verre te boven gaat.

Met de territorialisatie ging een ontwikkeling van het grondenrecht gepaard, en wel in dier voege dat het familiebezit van gronden ging praevaleren boven de door de suku communaal bezeten gronden. Dit betekende een sterke stimulans voor het individueel initiatief inzake gronden, die de ontwikkeling van de gemohin in niet geringe mate ten goede is gekomen.

2. Van belang is ook dat het besproken gebied zó dicht bevolkt is, dat

⁹⁾ Vide mijn „Aantekeningen over volksordening en grondenrecht op O. Flores” in *Indonesië* jg. IV, no. I, pag. 60.

¹⁰⁾ Vgl. ook *Adatrechtbundel* XVII, pag. 48 e.v., waar voor de mapalus sprake is van omheining van de in bewerking zijnde, aaneengesloten velden. Bij de *etang* is dit eveneens regell

de voedseltoestand telken jare moeilijkheden oplevert. Bovendien is het grondareaal beperkt en de landbouwmethoden zijn nog steeds zeer extensief. Hoewel de klimatologische omstandigheden niet zeer gunstig zijn, heeft men getracht aan de periodieke voedselnood tegemoet te komen door het reeds vermelde, z.g. dubbele landbouwseizoen. Dit brengt uiteraard een aanmerkelijke vermeerdering en verzwaring van arbeid mee die echter opgevangen wordt door het gemohin-systeem, dat hier a.h.w. als geroepen komt. Daar de in dit gedeelte van het eiland bestaande bevolkings-klappercultuur bovendien geldelijke baten oplevert, komt men er des te gemakkelijker toe gebruik te maken van het *gemohin hopé* en vormde deze omstandigheid een stimulans tot de ontwikkeling van dit systeem. Niettemin blijft de overbevolking steeds weer aanleiding geven tot uitzwermen van de Adonarees; zoals we opmerkten, thans ook in gemohin-verband.

3. Als derde factor mag niet onvermeld blijven dat, naar het mij voorkomt, de Missie, die in Hinga een missionaris heeft, in niet geringe mate er toe heeft medegewerkt de gemohin te brengen op het pad dat deze thans bewandelt. Ik meen het missiestandpunt te benaderen door de veronderstelling dat men in het gemohin-instituut een voorwaarde geschapen ziet tot geregelde en georganiseerde bevolkingsarbeid, dat men door middel van de gemohin betere landbouwmethoden ingang hoopt te doen vinden en daarin een middel ziet tot meerdere economische weerbaarheid van de bevolking. Bovendien maakte en maakt de Missie van de gemohin gebruik bij het bouwen van scholen, kerken en staties en tracht zij in deze kernen van, merendeels, jonge mannen, het Christendom ingang te doen vinden. Bij dit alles is het op zijn minst merkwaardig, te zien, hoe het voormalige Ned.-Indische bestuursapparaat zich weinig of niet met de gemohin heeft ingelaten.

4. Tenslotte moge de aandacht worden gevestigd op een verschijnsel dat m.i. eveneens van grote invloed is geweest op het ontstaan en de ontwikkeling van de gemohin. Het betreft hier een cultuurconfiguratie van geheel eigen aard die zich uit in een ver doorgevoerd antagonisme op tal van levensterreinen, zowel in het individuele als in het maatschappelijke. Het verschijnsel heeft reeds veel eerder de aandacht getrokken. Het „moeilijke” karakter van de bevolking moet voor een groot gedeelte hieruit te verklaren zijn, Adonara dankt er zijn naam van „moordenaars-eiland” aan. Een nauwlettend en diepgaand onderzoek werd echter nimmer naar dit verschijnsel ingesteld, hoewel veel onverklaarbaarheden en moeilijkheden daardoor m.i. hadden kunnen worden opgelost. Het is hier niet de plaats er dieper op in te gaan, daartoe ontbreken